

DAĞLARCA'NIN ÇOCUK ŞİİRLERİNDE 'ÇOCUK ÖZNE'NİN KONUMU

Tacettin ŞİMŞEK*

ÖZET

Fazıl Hüsni Dağlarca (1914-2008), biyolojik ömrü yanında şiir ömrünün uzunluğuyla da önemli bir şairdir. Yüz yirmi dolayında şiir kitabının içinde çocuklara yönelik yirmi şiir kitabıyla ardında çok önemli bir birikim bırakmıştır. Genel şiir poetikası ile çocuk şiirleri poetikası aynı çizgide buluşan Dağlarca, çocuklar için yazdığı şiirlerde çocuklaşmaya çalışmaz, çocuk dünyasıyla kendi dünyasını örtüştür. Şiirlerinde özne daima çocuktur. Çocuk kendi yapıp ettiklerinin, kendi duyularının ve düşüncelerinin sözcülüğünü yapar. Dağlarca çocuk öznenin kimliğiyle konuşur.

Bildiride Dağlarca'nın çocuk şiirlerindeki çocuk öznenin konumu ve görünüşleri üzerine durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dağlarca, şiir, çocuk şiiri, çocuk özne

Giriş

1911'de başlayan çocuk şiiri geleneği daha çok eğitici ve öğütücü yaklaşımın sergilendiği bir çizgi izler. Şair, genellikle bir eğitimci ya da anne baba kimliğiyle çocuğa yaklaşır. Çocuğun diliyle konuşmayı deneyen şairlerin çocuklaşma konusunda kendilerini zorladıkları görülür.

Dağlarca ise 1967'de başladığı çocuk şiiri yazma serüveniyle Türk çocuk şiirinde özgün bir tarzın temsilcisi olur.

Dağlarca'nın kitap olarak yayımlanmış çocuk şiirleri kronolojik sıra ile şöyledir: *Kuş Ayak: Açıl Susam Açıl* (1967), *Kuş Ayak: Boyalı Ses* (1967), *Arka Üstü* (1974) *Yeryüzü Çocukları* (1974), *Balina ile Mandalina* (1977), *Yaramaz Sözcükler* (1977), *Yazıları Seven Ayı* (1977), *Göz Masalı* (1979), *Şeker Yiyen Resimler* (1980), *Güneşi Doğduran* (1981), *İlkokul 2'deki/Kanatlarda* (1981), *Okulumuz 1'deki* (1993), *Bitkiler Okulu* (1995), *Okulumuz 3'teki* (1995), *Dolar Biriktiren Çocuk* (1995), *Oyun Okulu* (1999), *Cincik* (2000) *Cin ile Cincik* (2000).

Toplam şiir kitaplarının beşte birini oluşturan yirmiden fazla çocuk kitabı, Dağlarca'nın çocuğu ve şiiri ne ölçüde ciddiye aldığına göstergesidir. Şairin yalnızca bu yönüyle örnek alınması bile, Türk çocuk şiirinin gelişimi açısından önemlidir.

Şiirlerinde çocuğu özne olarak ele alması Dağlarca'nın ayırıcı özelliğidir.

Dağlarca'nın Şiirlerinde Çocuk Öznenin Konumu

1941'de yayımlanan ikinci kitabı *Çocuk ve Allah*'ta işlediği temalarla çocuğa olan yakınlığını belgeleyen Dağlarca, çocuğa özgü duyuş ve deyişin ilk işaretlerini verir. Kitabın "*Bu Eller miydi?*" başlıklı bölümünde yer alan ev, aile, okul, masal ve oyun eksenli şiirlerle çocuğun dünyasına girer. Bu, hayatı oyun tarafıyla idrak eden çocuğun dünyevî işlerle kirlenmemiş saf ve temiz dünyasıdır. Saf hâliyle çocuk, mutlak temiz olan Allah'a yakındır. O, bireyin çocukluğa özleminden yola çıkarak insanlığın çocukluk dönemlerine uzanır. Zira bireyin olduğu gibi insanlığın da bir çocukluk cenneti vardır. Birçok şair gibi Dağlarca da, dünyanın çirkinliklerinden çocukluğun cennetine kaçarak kurtulmak ister. Umut edilenlerin gerçekleşmemesi, kaçış arzusu doğurur. Şair bütün güzelliklerin yaşanabileceği, bütün arzuların

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü ERZURUM tacettinsimsek@atauni.edu.tr

gerçekleşebileceği bir yer düşünür. Büyüklerin dünyasından kaçır ve kendi çocukluk anılarına sığınır.

Dağlarca, *Çocuk ve Allah*'ta çocuğun dünyasını çok iyi tanımanın göstergesi olarak hasta bir çocuğun dilinden söylediği “*Anneciğim, büyüyorum ben şimdi, / Büyüyor göllerde kamış, / Fakat değnekten atım nerde / Kardeşim su versin ona, susamış*” (Ağır Hasta/ÇvA, s.16) dizeleriyle dört beş yaşlarındaki çocuğun animist tavrını sezdirir. Hastalık halini betimleyen de değnekten atına su verilmesini isteyen de çocuk öznenin kendisidir.

Çocuklara olan duygusal yakınlığını ifade ederken “*Çocukluk benim kimliğimdir.*” (Ertop, 1994: 2) diyen Dağlarca, çocuk ve çocuk şiiri yazma konularındaki düşüncelerini ise şu cümlelerle ortaya koyar: “*Çocuk konusu, benim hep içimde sıcaklığını duyduğum en büyük konudur... Kalemi elime aldığımdan beri, her zaman çocuğa dönük bir adamım. Karşımda her zaman bir çocuk var gibi... Kendimi her zaman biraz çocuk görmüşümdür. O çocuk duyarlığı içinde kalmışımıdır... Çocuk şiiri yazarken gülümsüyorum ve daha başka bir sevinç duyuyorum. Çocuk şiiri olabilir mi? Olabilir. Çocuk şiiri şudur: Çocuk şiirindeki yapıyı, nesneliliği, konuları, onun açısına göre, daha ince seçmek, ilk duyarlıklar, ilk özgürlükler, ilk ölçüler içinde yazmak gereklidir.*” (Ertop, 1994: 23)

Şiir yoluyla çocuklara yaklaşırken aynı zamanda kendi çocukluğunu da yaşayan Dağlarca, kesinlikle “öğütçü”, “öğretmen” ya da “anne baba” tavrı içinde değildir. Eğitici olmakla birlikte şiirden ve şiiriyetten ödün vermez, didaktizmin tuzağına düşmez. Kendi çocukluğundan getirdiği anıların yardımıyla çocuklar arasında yer almaya ve onlardan biri olmaya çalışır. En belirgin yönü özenli bir biçimde kullandığı duru Türkçedir.

Dağlarca, çocuk şiirleriyle diğer şiirler arasındaki temel farkı “*Birinde umut var, geleceğin umudu. Ötekinde umut azalmış, eksilmiştir.*” cümleleriyle vurgularken, çocuk şiiri yazmanın, çocukluğunu yaşamak ve anlatmak biçiminde algılanması gerektiğini sezdirir. Dolayısıyla Dağlarca'nın çocuk şiirleri genel poetikasının içinde ve ‘çocuğa göre’ tasarlanmış örnekleridir (Şirin, 2011: 227).

Şair, çocuk edebiyatı gerçeğinin Türkiye’de yeterince anlaşılmadığına da işaret eder: “*Ben çocukları kendi çocukluğum sayarım ve onları kendi çocukluğumun şiire açık, şiire sıcak yeriyile görürüm. İsterdim ki yalnız çocuklar için şiir yazayım. Ne yazık ki ülkemizde çocuk yazını denilince gerçek yazın değil, çok başka şeyler akla geliyor. Bu yüzden bence ülkemizde gerçek çocuk yazını gerektiği ölçüde derinleşmiş ve çocuklara varmış değil.*” (Kabacalı, 1995: 121)

İlk çocuk şiir kitabı yayımlandığında Dağlarca elli üç yaşındadır. Şairin ellili yaşlarda çocuk duyarlığına yönelmesi, okurla saf bir iletişim kurma kaygısından doğmuş olmalıdır.

Çocukluğa özgü renkli dünyayı hiç kaybetmeyen şair, 1967’de Üsküp’te yayınlanan *Açıl Susam Açıl* kitabından itibaren yeni bir vadiye ve çocuk duyarlığıyla yazılmış “*iyi örnekler*” (Uyguner, 1977: 103) verecektir. Bu tarz, “*Türk edebiyatında çocukça diye adlandırılacak yeni bir dil ve bakış açısı*”nın (Tema Larousse, 1994) da habercisi durumundadır. Hayata ve evrene çocuk dikkatiyle bakışın ifadesi olan bu kitaplar ev, aile, okul, tabiat, evren, oyun, oyuncak, uyku, rüya, sayı, renk, besin, ağaç, hayvan, masal, uçak, gemi... gibi çeşitlilik gösteren öğeler çevresinde vücut bulur. Şiirlerin pek çoğunda özne çocuktur. Dağlarca yetişkin kimliğinden sıyrılıp çocuk kimliğine bürünür ve çocuk öznenin diliyle konuşur.

Dağlarca'nın Çocuk Şiirlerinde ‘Çocuk Özne’nin Konumu

Dağlarca'nın ilk çocuk kitabı *Kuş Ayak: Açıl Susam Açıl* adını taşır. Kitabın ilk baskısı 1967’de Üsküp’te, ikinci baskısı 1974’te İstanbul’da çıkar. İkinci baskıya, *Boyalı Ses* adıyla kitap hacminde bir bölüm ilâve edilir. Dağlarca, kendi ifadesiyle “*Türk çocuk şiirinde yeni bir tat olarak okunan*” *Kuş Ayak*’taki şiirlerle çocuklara seslenir. Kısa dizelerle ve bilgiçlik taslamadan söylenen şiirler, çocuğu arkadaş gibi görmenin ifadesidir.

Dağlarca, *Kuş Ayak*'ta çocuk şiirinde bir ilki gerçekleştirir: Kitaptaki 161 şiiri, *Boyalı Ses* ve *Açıl Susam Açıl* başlıklarıyla iki bölüme ayırır. Kitabın “6 yaşından küçükler için” (s.15) kaydı ile sunulan *Boyalı Ses* bölümünde, aile bireyleri, ev, okul, arkadaş, öğretmen ve oyun temalarıyla örülmüş şiirler yer alır. 0'dan 10'a kadar sayıların benzetmeler yoluyla tanıtıldığı bölümde, çocuğun sayı göstergelerine bakışı ve onları algılayışı vardır. Çocuk, örneğin 2'yi “*Oturmuş tilki*”, 4'ü “*Kuru mu kuru / Hahahay / I'in kamburu*”, 5'i “*Sayıların şişmanı (Ana Okulunda Sayılar)*” biçiminde tanımlar.

İki Havuç'ta, havuç, üzüm, çiçek, portakal gibi besinler ve uyku konu edilmiştir. *Karşıdaki Leylek*'te, evcil ya da evcil olmayan, büyük baş ya da küçük baş hayvanlara çocuğun gözüyle bakılır. *Gemi*'de çocuğun oyuncaklarla; *Cik*'te ise kuşlarla olan ilişkisi dile getirilir.

Aynı bölümde “*Saatin kuşu / Susamıştır anne / Su verelim mi? // Saatin kuşu / Acıkmıştır anne / Yem verelim mi?* (Saatin Kuşu)” dizeleriyle okul öncesi çocuğunun animist tavrını yakalayan şair, “*Yüzükoyun yatma diyor annem / Yatar mıyım hiç, / İster miyim / Yüzümün / Koyun olduğunu. (Yüzükoyun)*” dizeleriyle de aynı dönem çocuğunun somut düşünme biçiminden yola çıkar. Konuşan, algılayan, yorumlayan yine çocuktur.

Kitabın ikinci bölümü olan *Açıl Susam Açıl* ise, “*ilkokul çağındaki*” çocuklar için kaleme alınmış şiirlerden oluşur. *Gökanne* alt başlıklı bölümde, gökyüzü, yıldızlar, gece, karanlık korkusu gibi temalar işlenir. *Güzel Annenin Çocuğu*'nda anne ile çocuk arasındaki saf, yalansız ilişki, anneden çocuğa yansıyan olumlu değerler ve davranışlar çocuğun diliyle anlatılır. *İki Masal* toprağın gelinlik kız; yeşilin gece bekçisi olarak tanımlandığı iki şiirden oluşur. *Kardeşlik*'te sevgi, oyun, ağaç, meyve gibi tabii unsurlara çocukça yorumlar getirilir. *Gezi* adlı uzun şiirde, tabiatı dört mevsim boyu yorulmayan çocuğun karpuz, kavun, erik, çilek, vişne, üzüm, incir, ayva, armut, elma gibi sebze ve meyvelere olan sevgisi seslendirilir. Kitabın sonunda yer alan *Çocuk Kitap* ise, insanlık tarihinin en dikkat çekici kitabı olan çocuğun, taşıdığı güzelliklerle daima sevgiyi telkin ettiğini sezdirir. Çocuk adlı kitap insanlığa daima “*Seviniz!*” mesajını vermektedir.

Okul çağı çocuklarına yönelik şiirlerde, çocukla çevre, çocukla toplum arasında ilişki kurulumu: “*Körebe oynar bitkiler / Buğdayın eriği / Çileğin kavunu / Pamuğun portakalı / Ve hepsini birden / Beni aradığını duyuyorum.*” (Kuş Ayak, s.225) Sosyalleşmenin ifadesi sayılabilecek örnekler verilir: “*Gök ne güzel anne / Kendini yoksullara adar / Hakan yıldızı yok / Çoban yıldızı var.*” (Sevilmek).

Bu bölümdeki bütün şiirlerde de özne çocuktur. Dış dünya çocuk dikkatiyle tasvir edilir.

Yeryüzü Çocukları, her biri bir kitap olarak düşünülmüş beş bölümden oluşur (*Başparmak, Gösterme Parmağı, Ortaparmak, Yüzük Parmağı, Serçeparmak*). Dağlarca, bu kitabı uluslararası bir çocuk kongresinde tasarladığını; büyük bir masanın etrafında oturan 150 çocuk edebiyatı yazarını 5, 6 yaşlarındaki hâllerıyla hayal ederek, daha sonra da bu çocukları kendi ülkelerinin coğrafyası, tarihi ve diğer özellikleri içinde düşleyerek kaleme aldığını söyler. Yeryüzü genişliğinde bir mekâna yayılmış olan insan sevgisi ve çocuk duyarlılığı ile 170 dolayındaki şiir, Dağlarca'nın “*evrensel çocukluğunun tadını verir.*” (DKK, s.239)

Şair, yayımlanışından bir ay önce kendisiyle yapılan bir görüşmede kitabı şöyle tanıtır: “*Son çalışmamı sevinerek anlatıyorum: ‘Başparmak’, ‘Gösterme Parmağı’, ‘Orta Parmak’, ‘Yüzük Parmağı’, ‘Serçe Parmak’ adlarıyla beş çocuk kitabı yazdım. Sırasıyla her kitap 11-12, 10, 9, 8, 7-6 yaşlarının duyarlılıklarıyla örülü. Yeryüzünün 175 ülkesinin kendi coğrafya özellikleriyle çocuk şiirlerini yazmaya çalıştım. Bulamadığım ülkeleri de buldukça yazacağım, yeni baskılara ekleyeceğim...*” (Kabacalı, 1974: 3)

Kitabın *Başparmak* bölümünde yer alan ilk şiir ‘*İlkokul İkideki*’ adını taşır. Şiirde Ankara ve Atatürk çevresinde bütün yeryüzüne yönelik çocuk dikkati ifade edilir. Şiirin başlığını oluşturan söz grubu 1981de yayımlanacak *İlkokul 2'deki/Kanatlarda* kitabına ad olacaktır.

Yeryüzü Çocukları'ndaki şiirler, dünyanın farklı coğrafyalarında ve ülkelerinde yaşayan çocukları sevgi merkezli bir dünya etrafında bir araya getirir. *Başparmak, Gösterme Parmağı,*

Ortaparmak, Yüzük Parmağı ve Serçe Parmak olmak üzere dört bölümden oluşan *Yeryüzü Çocukları*'nda “*İşte / Benim ulusum / Çocuklar*” (Çocuk Ulusunun Yurttaş) diyen şair, Akdeniz, Türkmenistan, İngiltere, Avusturya, İskoçya, Azerbaycan, Sen Irmağı, Tuna Nehri, Malenezya, Norveç, Tacikistan, Moğolistan, Tac Mahal, Saray Bosna, Çingeneler, Arnavutluk, Hollanda, Ant Dağları, Dağıstan, Ermenistan, Jamaika, Asya, Hırvat, Panama, Taşkent, İnka, Libya, Kızılderi, Kazakistan, Napal, İsveç, Tayland, Irak, Mekke, Nil... gibi çok farklı coğrafyalarda yaşayan çocuklara yönelik/ait duygu, düşünce, gözlem ve izlenimler dile getirilir. “*Güney Afrika’da, Kap’ta bir çocuk vardı / Elmastan. / Öyle parlardı ki ışıl ışıl / Gözlerini yumardı / O geçerken öteki çocuklar //... Güneş bile / Bulutlarla örtünürdü / Üzerini aşarken yavaşça / Elmas Çocuğun.*” (Elmas Çocuk)

Kitaptaki bazı şiirlerin adında geçen “*masal*” sözcüğü (*Anneler Masalı, Dağıstan Masalı, Karadağ Masalı, Dört Çocuk Masalı, Doğu Masalı, Alaska Masalı, Sevinç Masalı, Masal* vb.) çocuğa özgü hayal dünyasının ifade edilmesine imkân verir. “*Bir çocuk su oldu o gece / Bir çocuk tilki / Bir çocuk kaplan / Afganistan’da, Hayber geçidinde.*” (Doğu Masalı)

Arkaüstü-Uçsuz Bucaksız Yaşama adlı kitapta (1974), okula giden çocuğun okulda, evde, dışarıda, gece-gündüz... yaşadıkları konu edilir. Dış dünyaya merakla bakan ve evrenin sonsuzluğu karşısında heyecan duyan çocuğun hayranlık, sevinç, coşku ve mutluluk gibi duyguları dile getirilir.

Dağlarca, “*çocuk romanı*” diye tanımladığı ve bazı eleştirmenlerce en “*imgesel çocuk yapıtı*” sayıldığını söylediği *Arkaüstü*’nde, çocuğa ait imgelerle örülmüş dizelerin bizi soyut bir çocuk evrenine götürdüğünü ve kitabı oluşturan zengin imgelerin okuyucunun çocukluğunu da içerdiğini belirtir.(DKK, s.231)

“*Arkaüstü bir düştür: Çocuk uykusunda, doğa kurallarının değiştiğini algılar. Yerçekimi yoktur artık. Boşluğun içinde su gibi akar gider, arkaüstü. Evlerin, yolların, ağaçların üstünde kuş gibi uçar. Gökyüzünü terlik gibi ayağına giyer. Başka gezegenleri dolaşır. Eşyanın düzeni altüst olmuştur. Sular gökyüzünü içer; giysiler, evler, taşıtlar, coğrafya değişmiştir. Sesler boyanır, renkler öter, gökler yeşerir. Barışın, kardeşliğin, mutluluğun yaşandığı bir öte dünya canlandırılır.*” (Ertop, 1994: 23)

Arkaüstü’de daha çok, doğa ve evren karşısında çocuğun soru dünyası ve nesnelere bilinci arasında denge kurma çabası işlenir. Sorma, öğrenme aşamasındadır. Evreni, gökyüzünü tanımlarken küçük bir filozof portresi çizer. “*Ben derim ki / Gökyüzü / Işıklarını söndürür / Benzer eski bir gemiye. // Anneannem der ki / Ben açarım / Gözlerimi oralara geceleyin / Benzerim daha eski bir gemiye.*” (Eski Gemiler), “*Oynasak / Biri yıldız olsa / Biri ben olsam. // Oynasak / Gelse gecenin biri / Çağırsak gündüzün birini / Biri ben olsam. // Oynasak / Alsam yeni doğan çocuğun sesini / Götürsem / Yıldızın birine*” (Oyun)

Yayınlandıktan hemen sonra birkaç yabancı dile çevrilen *Balina ile Mandalina* ise Dağlarca’nın en çok sevdiği çocuk kitabıdır. “*Küçükük mandalina ile dev balinanın evrensel arkadaşlığında toplum mu istersiniz, kardeşlik mi istersiniz, barış mı istersiniz, hepsi var. Bitki-hayvan ilişkisini işleyen ilk örnektir.*”(DKK, s.257)

Kitaptaki 53 şiirde yalnız bir balina ile yalnız bir mandalınanın tanışmaları ve dostlukları manzum hikâye tekniğiyle anlatılır. Denize düşen mandalınanın balina ile ilgili ilk izlenimleri birtakım çıkarımlardan oluşur: “*-Bana bakıyor/ İki derin göz / İki derin gece. // Kocamanlığına göre / Gözleri çok küçük / Demek ki aç gözlü değil.*”(Gözler), “*-Öyle uzun ki boyu / Bin mandalina olsak / Sayamayız.*”(Boyu). Tanışma sahnesi yine mandalınanın ağzından betimlenir: “*...Seslendim: / -Adınız ne? / Kuş musunuz / Yoksa ayı mı?*” (Yavaşça), “*-Adım Balina benim / Biraz kuş biraz ayı / Biraz yaşama. / En kısası adım yalnızlık. // Bana Gökbalina derler sarı kardeş.*” (Karşılık), “*Balina sordu: / -Peki senin adın ne? / Çiçek misin / Sapsarı böylesine / Yoksa ayıdığı mı?*” (Soru), “*-Benim adım Mandalınadır efendim / Sıcak ülkelerde / Bir ağaç yetişir / Sevinci yaşamamasından güzel / Kokusu rengi sevincinden güzel / Biz mandalinalar / Çocuklarıyız onun.*” (Karşılık). Tanışma gerçekleşir. Birbirinden çok uzak iki varlık arasında sevgi bağı kurulur. Öykünün sonunda Mandalina akıntıya kapılıp kıyıya vurur. Ayrılığın açısını yaşayan Balina ise avcılar tarafından öldürülür. Geriye Balina ile

Mandalina'nın çıkarsız, katışıksız sevgisi kalır. Kitap, Balinanın öldürülmesi karşısında koparılan bir isyan çılgılığı ile biter. *"Vurdular Gökbalina'yı işte / Kanı taşı Akdeniz'in, kıyılarından / Şimdi bütün maviliği sessiz, / Kıpkırmızı, korkunç. // Saya dursun ey / Mandalinaları tek tek yıldızlar / İşte / Vurdular Gökbalina'yı/ Yıldızlarca yerinden."* (Ölümü)

Çağdaş bir fabl sayılabilecek *Yazıları Seven Ayı*, şairin tanımlamasıyla manzum bir "çocuk romanı"dır. *"Okuma yazma bilmeyen çocukların, okuma yazmaya karşı duydukları özlemi anlatır."* (DKK, s.265)

Kitapta, yazıları seven bir ayı yavrusunun okuma öğrenme arzusuyla atıldığı macera hikâye edilir. Ayıcığın harflere olan sevgisi *"Yağınca kar / Üstü dolan çamların hepsi / Beniyor A'lara // Seviyorum daha çok / Çamları / Kar yağınca ben."* (Karda Çamlar) dizeleriyle ifade edilir. Okuma sevdalısı ayı yavrusu dağdan kente iner ve okulların kara tahtalarındaki yazıları okumaya girişir. Ancak bilmediği bir şey vardır: İnsanoğlu. Suçunu *"yazıları sevmek"* diye özetleyen ayının kaderi acımasızca dövülmek ve bir sirk çadırına kapatılmaktır. Ayıcık buna bir anlam veremez. *"Neden aldılar / Kapadılar beni / Bu insan inine / Yazıları sevdim diye mi // Yazıları / Kokladım / Yüzümü gözümü sürdüm / Öptüm / Diye mi"* (Sorucuk) diye sorar. Ayıyı öldürülmekten bir çocuk kurtarır. Öykü, inin ve annenin kucağından dış dünyaya açılışı temsil eder (Hızlan, 1996: 198) ve evrensel sevgi ile yeni şeyler öğrenme tutkusunu dışa vurur. *"Bütün çocukları yeryüzünün / Ormanlarda / O ağaç göllerinde / Gezerken / Kabuklardaki çizgileri / Görür gülümser biraz / Sevinir / Burdan geçmiş diye / Yazıları seven ayı"* (Şimdi).

Göz Masalı-Sinema 1920, Fazıl Hüsnü'nün çocukluk yıllarındaki ilk sinema anılarını şiirleştirir. Çocuk gözüyle dış dünyayı anlatır; bir kültür şehri olan Konya ile ilgili izlenimlerini ve sinema kavramının çocuk dünyasında uyandırdığı çağrışımları dile getirir. İlkokul 2. sınıfa kadarki çocukluğunun bir bölümü Konya'da geçen şair, renkli ve eğlenceli çocukluk yıllarına ait anıları hâlde taşımak ve hâlde yaşamak arzusundadır. Kitap, Dağlarca'nın okul öncesi dönemine ait bir tespitle başlar: *"Küçüktüm / Konya büyük mü büyük / Okul mokul yoktu daha / Benimdi sokaklar ağaçlar köpekler // Mevlâna'ya komşuydu evimiz / Mevlâna büyük mü büyük..."* (Çocuk Kenti). Sinema salonunun büyüklüğü ile ilgili izlenimler de çocuk dikkatiyle tasvir edilir: *"Girer girmez / Sinema / İçi gibiydi / Kocaman bir karpuzun // Lâmbalar / Kırmızı kırmızı lâmbalar / Karpuz çekirdekleri // Öyle kocamandı ki / Minareler gelse girse / Dolaşırlardı tavana değmeden."*(Beğenmek). Sinemacı uzun boylu, gür sesli, yaramazlık yapanları azarlayan, iyi bir anlatıcı olarak hatırlanır (Sinemacı). Bazen film kopar; bazen çocuk, bir filmdeki olaya eklenir, film kahramanıyla özdeşleşir. Zaman içinde çocukluk anıları birer düşe dönüşür.

Şair, *Göz Masalı*'nı kendi cümleleriyle şöyle tanıtır: *"Dağlarca'nın Konya'da geçen çocukluğunun sinema olayı. Yaşanmış bir öykü. O yılların dinlenme günü olan Cuma'larda annesiyle, kardeşleriyle sinemaya nasıl gittiklerini, faytonu çeken atların yürüme sevincini, kadın-erkek ayrı yerlerde oturduklarını sinemanın bir kır gezintisi yaparcasına yemeklerle, testilerle dolu yaşamını, filmin okuma bilenlerin azlığı yüzünden sinemacının gür sesiyle anlatıldığını büyük bir içtenlikle dile getirir."*(DKK, s.267)

Yaramaz Sözcükler adlı kitapta, 7-8 ve 11-12 yaş gruplarındaki çocukların sözcüklerle ve öğretmenle ilişkileri manzum hikâye tarzında verilir. Metin dramatize edilmeye elverişli bir teknikle kaleme alınmıştır. Canlandırma rol alacak sesler, "1. Ses, 2. Ses, 1/A (7-8 yaşında çocukların ses topluluğu), 5/A (11-12 yaşındaki çocukların ses topluluğu) *Anlatanın Sesi* ve *Yaşlı Öğretmenin Sesi* olarak gruplandırılmıştır. Şairin dört kez yeniden yazdığı kitap (DKK, s.279), belli sayıdaki sözcüklerin yer değiştirmesiyle yazılmış şiirlerden oluşur. *"Şimdi / Birer çocuktu / Sözcükler / Oynuyorlardı birbirinden yaramaz"* (Yaramazlığın Başlaması). *"Bitkiler duruyor / Biraktığım yerde / Sözcükler durmuyor neden / Diye söylendi adamcağız / Çıkarken dışarı..."* (De Bakalım). Sonunda sözcükler de eğitilir ve öğretmenin yazdıklarını değiştirmemeyi öğrenirler. Çünkü söyleyeceklerini söylemişlerdir (Defteri Kapatırken).

Dağlarca'nın bir diğer çocuk kitabı *Şeker Yiyen Resimler*'dir. 1981 yılında çıkan kitap 28 şiirden oluşur. Dağlarca, kitapla ilgili olarak şunları kaydeder: *"Bu yapıtta yaşlı bir ninenin*

çocuk sevgisi anlatılır. Almanya'daki torununa benzeyen bir kız çocuğuna gösterdiği şekerlerin o sırada ortada olan resimlerce yendiğini sanarak avunmaktadır. Yaşlı nine çocuk boyutuyla karşımızdadır.” (DKK, s.283)

Kitapta torunlarından uzakta ve yalnız olarak yaşayan Dal Nine'nin torun sevgisini anlatılır. “Beş torunu vardı / Üçü Hollanda'daki kızından / İkiisi Almanya'daki oğlundan //... Görmemişti / Bir tek kez / Torunları birer resimdi onun. // İşte konmuşlar dizilmişler / Serçeler gibi / Yüreğinin telgraf tellerine (Torunlar)

Dal Nine, yurt dışında yaşayan torunlarına ait resimlerin, önlerine koyduğu şekerleri yediğine inanmaya başlar. “Geldi ninemiz / Masanın önüne / A dedi // Üç şeker düşmüştü ya geleceyin / İki şeker kalmış / (Başını sağa sola sallarken / A A A dedi” (Olay). Olay, ninenin mutluluğunu çoğaltır.

Güneşi Doğduran, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ülküsünün sembolik dille anlatıldığı bir kitaptır. Yurt Koçaklaması alt başlığıyla sunulan kitapta bir çocuğun “ülküdeşi olan öbür çocuklarla kente yayılmalarını, bütün saatleri geri kalmışlıktan kurtarmalarını anlatır. Sonunda ülke, ‘çağdaş uygarlık düzeyi’ne ulaşmıştır.”(DKK, s.285)

“Gece” ve “karanlık” sözcükleri geri kalmışlıkla ilgili çağrışımlar yüklenir. Eskimiş olan, kendini geliştiremeyen ve çağa uyum sağlayamayan unsurlar “geri kalmış saatler”le temsil edilir. Çağdaş, mutlu, aydınlık bir geleceği kurmaya talip olan çocuklar ise ülkedeki bütün geri kalmış saatleri düzeltmekle/ayarlamakla görevlidirler. Saatleri ileri alma çabası evden başlar, kente ve yurda doğru genişler. “Kendi kendine sordu / Saat kaç? // Baktı / Bakışları çelik // Bileğindeki / Masadakine / Konuk odasının duvarındaki // Geri kalmış bunlar dedi / Avucu parmakları yanarken / İleri aldı hepsini çabucak” (Saatler). “Gözbebekleri büyümüş / Baktı tez // Dört yolağzındaki / Alandakine / Kuledekine / Kentin giriş yerindeki / Çıkış yerindeki // Geri kalmış bunlar dedi” (Saatlerde Soluklar). Ardından çocuğun ısrarla ve uzun uzun çaldığı ıslık, hem toplumu uyarma/uyandırma amacına yöneliktir hem de aynı hedefe yürüyen çocuklara çağrı niteliğindedir. Karanlıkları dağıtır, aydınlanmayı getirir. “Bir bıçaktı ıslık / Parlar parlamaz // Kara karpuzunu / Koskoca kara karpuzunu / Gecenin // Bölüvermişti ikiye.” (Islık Eylemde). Islıklar “sesten birer kırbaç gibi karanlığın üstüne şaklar” ve çocukları aynı ülküde buluşturur.

Ülkedeki bütün saatlerin yeniden ayarlanması, çağa ayak uydurmayı, kalkınma/gelişme ve ilerlemeyi düşündürür.

“O gün / Yurt ışıır ışımaz / Yıkanırken yüzleri yüce parıltılarla / Uzun uykularından silkindi toplum / Baktı // Bileğindeki / Masadakine / Konuk odasının duvarındaki / Dört yolağzındaki / Alandakine / Kuledekine / Kentin giriş yerindeki / Çıkış yerindeki // Geri kalmış benimki dedi / Avucu parmakları gerçeğe sızlamış / İleri aldı bir bir / Kendi saatini çabucak // Ne güzel / Katıldı ileri ülkeler arasına / Ülkesi bir çocuğun” (Çağdaş Yurt)

Önce İlkokul 1'deki (1993), İlkokul 2'deki/Kanatlarda (1981), İlkokul 3'teki (1995) adlarıyla basılan kitaplar 1999'da sırasıyla Okulumuz 1'deki, Okulumuz 2'deki/Kanatlarda, Okulumuz 3'teki adlarıyla çıkar. Her üç kitapta da ortak olan okuma öğrenme sevinci ile Atatürk'ü tanıma ve sevme bilincidir. Okulumuz 1'deki okula henüz başlayan çocuğun ilk izlenimlerini açığa vurur. İlk günden başlayarak çocuklar bir sevgi yumağı oluşturmuştur. Niyetleri gürültü yapmak değildir. “Gürültü yapmayın / Diyor öğretmen // Bu çok çocuğa / Bu oda yassı / Bu çok çocuğa bu oda dar / Bu çok çocuğa / Bu oda küçücük // Biz yapmıyoruz ki / Oda yapıyor gürültüyü” (Gürültü Yapmak). İki bölümden oluşan İlkokul 2'deki/Kanatlarda'nın birinci bölümünde ilköğretim 2. sınıftaki bir çocuğun duyarlılığıyla Atatürk anlatılır. İkinci bölümde ise ilköğretim ikinci kademe öğrencisi, Atatürk sevgisini yaşama biçimine dönüştürmüştür (DKK, s.287). Eğitim ve öğretimin içeriği konusunda dolaylı öneriler de taşıyan kitapta “Günü gelince yavrum / Ne olacaksın?” diyen annesine, “Ey Türk Genci / Olacağım büyür büyümür” (Konuşmamız) diye cevap veren bir çocuğun Atatürk sevgisi işlenir. “Ben / 2'ye geçince / 2'ye geçti Atatürk / Öyle sevindim ki” (Çalışkanlar). Çocuk, Atatürk adını okuyabildiği ve yazabildiği için harfleri sever. Atatürk'ün, ödevlerine yardım ettiğine, oyunlarına katıldığına inanır. Öğretmenin sorduğu soruları bilenlere ve yaramazlık

yapmayanlara gülümsediğini görür. Çocuk dikkatiyle Atatürk'ün yurt sevgisini yorumlar. “*Dağ başını duman almış ha / Hayır / Kimmiş düşman? // Verir mi Atatürk / Dağ başını dumana*” (Verir mi), Atatürk'ün sınıfta olup bitenleri duyabileceği hissettirilir. “*Biz eve gidince / Birbirleriyle konuşmuş sıralar // Kimin öğretmeni dinlemediğini / Gizlice resim yaptığını kimin / Anlatırlarmış birbirlerine // Ya duyarsa Atatürk?*” (Korku). *Okulumuz 3'teki*, ana dilini sevmekle başlayan ve giderek yeryüzüne açılan çocuk duyarlığını işler. Çocuk, bilgi ve sevgi bağı güçlendikçe dış dünyanın kendisine yaklaştığını fark eder. “*Masmavi bir gününde eski Hollanda'nın / -Kule yaklaşıyor gel baba / Diyordu çocuk // Adam baktı / Sisler içindeki demir yapıya gülümseyerek / Ama yeniden / -Kule yaklaşıyor gel baba / Diyordu sevinçli bir ses // Büyüteçlerle oynuyordu oğul...*” (Hollanda Kulesi)

Bitkiler Okulu kitabındaki 47 şiir, sınıf ortamında meyve ve sebzelerin eğitim ve öğrenim görmesi şeklinde sembolik bir hikâye çevresinde kaleme alınmıştır. Söz konusu okulda güneş öğretmendir. Öğretmenin verdiği ilk üç ders ise ‘su’, ‘yeşil’ ve ‘koku’ hakkındadır. Su hayatın, yeşil toprağın, koku bitkinin yansımasıdır. Ağaçlar, çok uzun boylu oldukları ve bitkiler okuluna sığmadıkları için “açık öğretim okulu”na giderler. İnsanlar için de vazgeçilmez olan buğday, pirinç, arpa, mısır ve patates, bu okulun en saygın öğrencileridir. Yanlarından geçerken bitkilerin hepsi başlarını eğerek onlara yol verir. Bu okulda bitkiler, iyilikseverlikleriyle anılır. İnsanlar için var olmak onların övünç kaynağıdır. Meselâ buğday, ekmeğe dönüşünce, öpülüp yüksek yere konulmaktan onur duyar.

Kitapta yer alan şiirlerde fasulye, patlıcan, lahanası, havuç, kuşkonmaz, buğday, soğan, ıspanak, kabak, günebakan (ayçiçeği), dere otu, maydanoz, pırasa, ağaçlar, portakal vb. bitkiler çocuk dikkatiyle betimlenir, imge elbisesi giyer, insanlaşır ve mutluluk üzerine kurulmuş ortak bir hayatı yaşar. Meselâ lahanası “kocaman bir düş sarayı”dır. Bitkilerin en çok giyinenidir. Soyunmaya kalksa çıkardıklarıyla bin pırasa giyinir; enginar, “gecelelerin aydedesi”dir. Kuşkonmaz, kendisine bu adı verenlere kızar, çünkü kuşlar duyarsa, bu kez bilerek üzerine konmayacaklardır. *Bitkiler Okulu*'nda kardeş oldukları hâlde birbirini kıskananlar da vardır. “*Portakalla limon / Birlikte anılsalar da / Kıskanırlar birbirlerini // Ta yüreklerinden duyulur iki ses / Biri der / Biraz ekşi olsaydım / Dövünür öbürü / Biraz tatlı olsaydım diye.*” (Sarı Kardeşler).

Kitapta işlenen ana temalar yaşama, öğrenme ve paylaşma sevincidir. Bitkiler bir yandan da insanı eğitmek gibi bir görev üstlenir. Kitap, ana duyguyu özetleyen şu dizelerle biter: “*Yerken eğitirler bizi / Kelebek oluruz / Kuş oluruz / Tavşan oluruz / Balık oluruz / Fil oluruz // Yerken eğitirler bizi / İnsan oluruz.*” (Okulu Bitirme Töreninde).

Dolar Biriktiren Çocuk, döviz karşısında Türk parasını sevmeye, savunma ve koruma bilincinin vücut verdiği bir kitaptır. Kitapta her biri bütünün parçası olarak değerlendirilebilecek toplam 42 şiir yer alır.

Çocuk-para ilişkisinin vurgulandığı şiirlerde, dövize yönelmekle kendi değerlerinden uzaklaşmak arasındaki sıkı ilişkiye dikkat çekilir. Bir bayram günü harçlık olarak kendisine dolar verilen çocuk, önce dolar sözcüğünün çağrışımlarından yola çıkar, para konusundaki bilgisizliğini keşfeder ve paranın niçin bu kadar önemli olduğunu kavramaya çalışır. Bize ait olmayan bir paranın nasıl olup da içimizde bu kadar yer ettiğine bir anlam veremez. “*Adı / Dolar dedi dayım / Neden dolar adı? // Bardak değil / Şişe değil / Kap değil / Kova değil // Yoksa avucuma mı dolar / Avucumu mu doldurur tutar tutmaz / Çok para eder mi diye / Dolar demişler adına / Dolarmış adı / Belli etmedim ya / Korktum.*” (Alırken). “*Para ne / Paralı ne / Para eden ne / Parasız ne // Para parayı çeker diyorlar // Birini bile iyice bilmiyorum / Bilsem bile hepsini / Bildiğim ne?*” (Bilgisizlik). Ulaşılan nokta, çocuğa özgü bir felsefedir. Sonuçta Türk Lirası'nın toplumsal ve tarihsel kimliğimizin bir parçası olduğu sonucuna varılır. Döviz karşısında ulusal parayı tercih eden çocuk, ülkesine, toplumuna ve değerlerine bağlılığın da örneğini verir. “*Kendi paramı tutarken ellerimde / Yaprağı var ağacımın // Kanadı var kuşumun / Sesi var horozumun // Kendi paramda el izi var / Sokaklardaki bütün kalabalığın / El izi var / En uzak atalarımızın bile*” (Sevinç I)

Oyun Okulu, Cincik, Cin ile Cincik adlı kitaplar da Dağlarca'nın son dönemde kaleme aldığı diğer kitaplardır. Bu kitaplarda, sırasıyla uyku ve rüya, okuma yazma ve öğrenme sevinci, dildeki mecazları kavrama çabası; olay, nesne, kavram ve durumlara çocuk gözüyle bakma çabası öne çıkar.

Oyun Okulu, hayatı oyun tarafıyla algılayan çocuğun tavrını yansıtır. Onun gözünde başta kendi bedeni olmak üzere evi, okulu, kalemi, defteri, masası, iskemlesi, hatta annesi ve babası bile kolayca bir oyun yeri ya da objesine dönüşebilir. “*Avuçiçi'miz / Bir oyun yeridir çocuklar / Orda birbiriyle buluşur parmakları hepimizin...*” (Gülerken Büyüme), “*Koca evi / Oyuncak saydılar / Oğlanla kız...*” (Evle Saklambaç), “*Büyük bir oyuncaktır evlerimiz / Sayısızdır oyunları / Masa dört ayaklı oyun / Perdeler uzamalı oyun / Soba yanıcı oyun / Mutfak köfteli kurabiyeli oyun / Bayram geldi mi / Bütünü kapalı kutular şekerli oyun*” (Evlerimiz-1), “*En güzel bebek / Sizden önce büyümüş bebek / O / Güzel anneniz // Yemekle oynarken / Siz oynayabilirsiniz / Yemek kokan etekleriyle*” (Anneler-1); “*O da bir oyuncaktır / Biraz öte / Biraz çekingen / Dururlar sanki // Giysileriyle oynarsınız / Önce / Dizleriyle / Çoraplarıyla / Takkesiyle / Bastonuyla / Şemsiyesiyle / Oynarsınız // Alıştılar mı size / Kulaklarıyla oynarsınız*” (Baba-2) “*-Çocuklar sevinelim / Kocaman bir oyuncaktır okulumuz / Basamakları sizin / Pencereleri sizin / Kapıları sizin / Ağaçları sizin / Saksıdaki çiçekleri sizin / Onlarla niye oynamıyorsunuz çocuklar?*” (Oyun Önü), “*Artık Bayram yerine dönmüştü / Okulun avlusu / Çocuklar dediler öğretmene / Okul oyuncaksa / Analar babalar oyuncaksa / Güzel eşeğimiz / Niye oyuncak olmasın?*” (Kulaklı Oyuncak)

Çocuğa göre, tabii unsurlar yanında insanla ilişkili nesnelere de oyuna ihtiyaç duyarlar. Bu, çocuğun kendi dünyasıyla dış dünya arasında benzerlik kurma arayışıdır. Cansız varlıklar kişileştirilir. Animist tavır oyun/oynama/oyuncak çevresinde yeniden kurgulanır. “*Nereye bakarsanız / Göreceğiniz şu çocuklarım / Karşınızda ne varsa / Ya oynar ya güler // Ağaç tarlalar ırmak / Kımlar kendinden dışarı mavi yeşil / Yönelir topraktan uzağa / Üçü de ya oynar ya güler // Gündüz mü gece mi / Karşınızda ne varsa / Canlıdır görmüyor musunuz? / Ya açıktır ya kapalıdır gözleri onun / Ya oynar yaramaz yaramaz ya güler // Kapı biz girerken seslenir hepimize / Gıcır gıcır günaydınısı / Beklediği kim beklemediği kim / Ya oynar ya güler*” (Çevremiz Oyun). *Oyun Okulu*, çocuk ve oyun ilişkisinin vazgeçilmezliğini keşfetme ve anlatma konusunda çok başarılı bir örnektir.

Cincik ve *Cin ile Cincik* adlı kitaplarda çağdaş Keloğlan portreleriyle karşılaşılır. Mizaha yatkın bir kişilik, kıvrak bir zekâ ve afacanlık kahramanların temel özelliğidir. Dağlarca, bu kitapları “çocuk yapıtlarına gülümsemeler eklemek için” (YKII, s.1223) yazdığını söyler. Amacı, okuru gülümsetmektir (DKK, s.415).

Cincik'te yetişkinleri her fırsatta şaşırtmaktan haz duyan, olay ve durumları herkesten farklı algılayan ve yorumlayan, kavramlara özgün açıklamalar getiren bilgiç, hazırcevap bir çocuk vardır: “*Anlatırken / Toplama ne / Çıkarma ne / Sordu öğretmen: -Söyleyiniz / 9 mu büyük / 1 mi? // Düşündüler / Besbelli 9 büyük / Öğretmenin aradığı başka. // Sustular hepsi / Oda dolusu sustular. // Bizimki atıldı hızır gibi: / -9 her sayıda yok / 1 bütün sayılarda var / Demek ki yok / 1'den çok sayı / 1'den büyük sayı.*” (Sayılar); “*Kente giderken / Bir bağ gördü bizimki / Çitten kapısı açık / Üstünde bir yazı kocaman: / -Köpeklerden sakınınız. // Yürüdü yürüdü / Ta uzaklardan göründü kent / Yürüdü yürüdü yürüdü / Dev yapılar başladı artık / Yavaşça mırıldandı kendi kendine / -Bağda köpeklerden sakınınız / Kentte kaplan gibi evlerden.*” (Sakınınız).

Cin ve *Cincik*'te, benzer kişilik ve yetenek özellikleriyle iki arkadaş karşı karşıya gelir. Aralarındaki diyaloglar, dış dünyaya çocuk bakışının da izlerini taşır. Şiirlerde kıvrak ve pratik bir zekânın yansımaları görülür. *Cincik*'te başlayan gülmece üslubu, burada da sürdürülür: “*-Zenginler / Giyinmişler doymuşlar diye mi / Camilere gitmez Cin? / -Hayır Cincik neden bambaşka. / Tanrı'ya kendilerini göstererek / Anımsatmamak ister onlar / Bütün kutsal kitaplarında / Buyurduğu eşitliği*” (Anımsatmamak); “*-Yemekten başka neler yedin? / -Aşure kadayıf baklava... / -Sonra? / -Sonra Atilla'dan dayak yedim Cincik / -Hangisinin tadı uzun sürdü? / -Dayağın / -Nedeni? / -Yediğimi unutamiyorum da.*” (Yediklerimiz); “*-Tencere*

yuvarlanmış / Kapağını bulmuş” diyorlar / Benzerini söyle bunun. / -“İt itin kuyruğuna basmaz.” / -Olmadı Cin / -Oldu Cincik: İlk it tencere / İkinci it / Kapağı.” (Büyük Söz).

Dağlarca'nın çocuklara seslenen son kitabı *Su Yıkamak* bir tiyatro kurgusuyla başlar ve su üzerine yazılmış şiirlerden oluşur. Su, hayata ait duruluğu, temizliği, saflığı temsil eder. Su gibi olmak çocuklara hedef gösterilir. Öğretmenin hırsızlığı, yalancılığı ve korkaklığı mürekkeple kirletilmiş suya benzeterek bu suyun asla temizlenemeyeceğini vurgulaması, su gibi temiz kalmayı ve erdemli insan olmayı sezdirme amacı güder.

Sonuç

Özetle Dağlarca, çocuğa özgü duyarlığı yakalama ve ifade etme konusunda özgün bir tavrın temsilcisidir. Her yaş düzeyindeki çocuğa hitap edebilmesi yanında, imge üretmedeki ustalığı, eser ortaya koymadaki verimliliği ve ele aldığı temaların çeşitliliğiyle de öncü bir imzadır. Söz konusu temaları Allah, doğa sevgisi, hayvan sevgisi, yurt sevgisi, aile bireylerine yönelik sevgi; Atatürk, okul, toplumsal değerler, evren, oyun, yeryüzü kardeşliği, para, sinema, Bağımsızlık Savaşı, ölüm düşüncesi gibi alt başlıklarda toplamak mümkündür (Polat, 2002: 383). Her kitap, bir tema bütünlüğü içinde kurgulanarak kaleme alınmıştır ve her kitapta özne çocuktur; kâşif, mucit, muzip, filozof, eleştirici, alaycı, bilgiç, afacan vb. tavırlarıyla daima çocuk.

Kaynakça

a. Dağlarca'nın kitapları

- Arkaüstü-Uçsuz Bucaksız Yaşama*, Cem Yayınevi, İstanbul 1974.
Balina ile Mandalina, İstanbul 1977.
Bitkiler Okulu, Tümsamanlar Yayıncılık, İstanbul 1995.
Cin ile Cincik, Doğan Kitap, İstanbul 2000.
Cincik, Doğan Kitap, İstanbul 2000.
Çocuk ve Allah (ÇvA), YKY, İstanbul 2011.
Dolar Biriktiren Çocuk, Tümsamanlar Yayıncılık, İstanbul 1995.
Dört Kanatlı Kuş (DKK), Özgür Yayın Dağıtım, 2.Basım, İstanbul 1985.
Göz Masalı-Sinema 1920, İstanbul 1979.
Güneşi Doğduran, İstanbul 1981.
Kuş Ayak, Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.
Okulumuz 1'deki, Doğan Kitap, İstanbul 1999.
Okulumuz 2'deki/Kanatlarda, Doğan Kitap, İstanbul 1999.
Okulumuz 3'teki, Doğan Kitap, İstanbul 1999.
Oyun Okulu, Doğan Kitap, İstanbul 1999.
Su Yıkamak, YKY, İstanbul 2010.
Yapıtlarımla Konuşmalar II (YKII), (Bütün Şiirleri 3), YKY, İstanbul 2012
Yaramaz Sözcükler, İstanbul 1979.
Yazıları Seven Ayı, İstanbul 1977
Yeryüzü Çocukları: Başparmak, Gösterme Parmağı, Orta Parmak, Yüzük Parmağı, Serçe Parmak, Cem Yayınevi, İstanbul 1974.

b. Diğer kaynaklar

- Ertop, Konur (1994). Dağlarca'nın Çocuk Şiirleri, *Milliyet Sanat*, S.343, 1 Eylül.
Hızlan, Doğan (1996). Yazıları Seven Ayı, *Kitaplar Kitabı*, İstanbul: YKY.
Kabacalı, Alpay (1974). Dağlarca, *Milliyet Sanat*, S.74, 5 Nisan.
Kabacalı, Alpay (1995). *Kültürümüzden İnsan Adaları*, İstanbul: YKY.
Polat, Müge Sucu (2002), *Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Şiirlerinde Çocuk Teması*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
Şimşek, Tacettin (2005), *Çocuk Şiirinde Öncü Bir Duyarlık: Dağlarca, Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, Ağustos.

- Şimşek, Tacettin (1999). *Fazıl Hüsnü Dağlarca-Hayati ve Şiiri*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2011). Dağlarca Şiirinde İki Çocuk Gövdesi, *Fazıl Hüsnü Dağlarca*, (ed. Konur Ertop, Özgen Kılıçarslan), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Théma Larousse, Tematik Ansiklopedi*, c.6, Milliyet Yayınları, İstanbul 1994.
- Uyguner, Muzaffer (1977). Çocuklar İçin Şiir, *Türk Dili*, S.311, Ağustos.